

نقشه راه انرژی ایران تا سال ۹۵

رضا کربلایی

پیشنهاد می‌کنیم همه کسانی که می‌خواهند در بخش انرژی ایران، اعم از نفت و گاز، برق و انرژی‌های پاک فعالیت یا سرمایه‌گذاری کنند، واکاوی و کالبدشکافی نقشه راه انرژی ایران تا سال ۱۳۹۵ را جدی بگیرند. البته فراموش نشود که سیاست‌های معطوف به بخش انرژی تنها محدود به مفاد قانون برنامه پنجم توسعه نمی‌شود، زیرا هدفمندی یارانه‌های انرژی و اصلاح سطح عمومی قیمت حامل‌های انرژی دست‌کم در ۵ سال آینده عاملی تعیین‌کننده بر فعالیت‌ها و سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های مختلف انرژی در ایران است. افزون بر این، باید در نظر داشت که بزودی قانونی تازه در حوزه انرژی به اجرا درخواهد آمد که به قانون اصلاح الگوی مصرف انرژی معروف است و مکمل قانون هدفمندی یارانه‌های انرژی خواهد بود. پیشنهاد دیگر اینکه مجلس مصمم است برای پایان دادن به چالش‌های حقوقی بر سر راه قلمرو نظارت و دخالت دولت در عرصه بالادستی صنعت نفت و گاز ایران، قانونی تازه وضع کند با عنوان «قانون نفت و گاز ایران». البته این را هم بدانید که بازار بین‌الملل چون همیشه به ارزیابی کم و کیف تحولات حوزه انرژی خواهد پرداخت و تازه‌ترین خبرها و مصوبات قانونی را تشریح خواهد کرد. در این شماره به ترسیم نقشه راه انرژی ایران بر اساس مفاد قانون برنامه پنجم توسعه اکتفا کرده‌ایم. آنچه می‌خوانید مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهای قانونی در عرصه نفت و گاز، برق و البته انرژی‌های پاک با رصد و پایش قانون برنامه پنجم توسعه بدون هیچ قضاوتی است.

راهبرد ۲۵ ساله انرژی

یکی از تکالیف دولت در ۵ سال آینده این است که بر مبنای سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور و سیاست‌های کلی نظام در بخش انرژی، ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری، و با پشتوانه کامل کارشناسی «سند ملی راهبرد انرژی کشور» را به عنوان سند بالادستی بخش انرژی برای یک دوره زمانی ۲۵ ساله ظرف حداکثر شش ماه پس از تصویب قانون برنامه تهیه کند و به تصویب مجلس شورای اسلامی برساند. از این رو، وزارتخانه‌های نفت و نیرو موظف هستند با

همکاری سایر دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط «برنامه اجرایی طرح جامع انرژی کشور» را ظرف ۱۲ ماه پس از تصویب قانون سند ملی راهبرد انرژی کشور تهیه کنند و به تصویب هیئت وزیران برسانند.

اجازه به وزارت نفت

برنامه پنجم به وزارت نفت اجازه می‌دهد با ایجاد فضا و شرایط رقابتی، نسبت به صدور پروانه اکتشاف، توسعه و تولید مورد نیاز برای بهره‌برداری از حداکثر ظرفیت‌ها برای توسعه میدان‌های نفت و

گاز و افزایش تولید صیانت‌شده با حفظ ظرفیت تولید سال ۱۳۸۹ تا سقف تولید اضافه روزانه یک میلیون بشکه نفت خام و ۲۵۰ میلیون مترمکعب گاز طبیعی با اولویت میداین مشترک، با تأکید بر توسعه میدان‌های گاز پارس جنوبی، پس از تصویب توجیه فنی و اقتصادی طرح‌ها در شورای اقتصاد و درج در قوانین بودجه سنواری و نیز مبادله موافقتنامه با معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور اقدام کند. البته این مجوز قانونی مشروط به این است که وزارت نفت از انواع روش اکتشاف، توسعه و تولید در دوره زمانی معین در میداین نفت و گاز استفاده کند. شرایط

اساسی این روش‌ها با حفظ حق مالکیت و اعمال تصرفات مالکانه برای دولت در سال اول برنامه با پیشنهاد وزارت نفت تهیه خواهد شد و به تصویب شورای اقتصاد خواهد رسید. از دیگر شروط تعیین شده برای وزارت نفت در مجوز مجلس این است که اوراق مالی ریالی و ارزی در داخل و خارج از کشور با رعایت قوانین و مقررات مربوط، و البته بدون تضمین دولت، منتشر شود و از این طریق بتوان منابع لازم را تأمین کرد، افزون بر اینکه استفاده از روش بیع متقابل با رعایت اصول و شرایط تعیین شده در قانون برنامه چهارم توسعه به قوت خود باقی است و وزارت نفت می‌تواند در طول برنامه نسبت به انعقاد قرارداد توسعه و تولید از تمامی میادین مشترک شناخته شده اقدام کند و تلاش لازم را به عمل آورد. البته وزارت نفت این اجازه قانونی را هم دارد تا به منظور شناسایی و اکتشاف هر چه بیشتر منابع نفت و گاز در سراسر کشور و نیز انتقال و به کارگیری فناوری‌های جدید در عملیات اکتشافی، در همه مناطق کشور به استثنای استان‌های خوزستان، بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد با تأکید بر مناطق دریایی و خشکی مشترک با همسایگان که عملیات اکتشافی مربوط با خطرپذیری (ریسک) طرف قرارداد انجام و منجر به کشف میدان قابل تولید تجاری شود، در قالب ارقام تعیین شده این قانون و در قالب بودجه‌های سنواتی کل کشور و تصویب شورای اقتصاد و مبادله موافقتنامه با معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور نسبت به عقد قراردادهای بیع متقابل توأم برای اکتشاف و توسعه میادین جدید از طریق برگزاری مناقصات اقدام کند و طرف قرارداد را مطابق ضوابط قانونی انتخاب کند. همچنین هزینه‌های اکتشافی، اعم از مستقیم و غیرمستقیم، در قالب قرارداد منعقد شده منظور خواهد شد و به همراه هزینه‌های توسعه از محل فروش محصولات تولیدی همان میدان بازپرداخت خواهد شد. توضیح اینکه مجوزهای صادره دارای زمان محدودند و در هر مورد توسط وزارت نفت تعیین می‌شوند و یک بار نیز قابل تمدید خواهند بود. در صورتی که در پایان مرحله اکتشاف، میدان تجاری در هیچ نقطه‌ای از منطقه کشف نشده باشد، قرارداد خاتمه می‌یابد و طرف قرارداد حق مطالبه هیچ‌گونه وجهی را نخواهد داشت.

تکمیل ۲ پالایشگاه به مثابه یک تکلیف

برنامه پنجم به وزارت نفت اجازه می‌دهد در چارچوب بودجه سنواتی از محل منابع داخلی شرکت‌های تابعه و منابع خارجی، ترجیحاً با مشارکت بخش‌های خصوصی و تعاونی پس از تأیید شورای اقتصاد، نسبت به تکمیل دو پالایشگاه میعانات گازی «ستاره خلیج فارس» و «فارس» با ظرفیت اسمی به ترتیب ۳۶۰ هزار و ۱۲۰ هزار بشکه به صورت سرمایه‌گذاری و یا تسهیلات در قالب وجوه اداره شده اقدام کند. البته تا زمان اتمام پروژه‌های موضوع این ماده و بهره‌برداری از آنها استفاده از روش‌های تهاتری برای خرید و فروش فرآورده‌های مورد نیاز با تصویب شورای اقتصاد در موارد ضروری مجاز است، لکن تهاتر نفت‌خام و میعانات گازی از شمول این حکم مستثاست و دولت مکلف است حداکثر یک سال پس از راه‌اندازی آنها برای واگذاری سهام خود در چارچوب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی اقدامات لازم را به عمل آورد.

ان دیگر شروط تعیین شده برای وزارت نفت در مجوز مجلس این است که اوراق مالی ریالی و ارزی در داخل و خارج از کشور با رعایت قوانین و مقررات مربوط، و البته بدون تضمین دولت، منتشر شود و از این طریق بتوان منابع لازم را تأمین کرد، افزون بر اینکه استفاده از روش بیع متقابل با رعایت اصول و شرایط تعیین شده در قانون برنامه چهارم توسعه به قوت خود باقی است و وزارت نفت می‌تواند در طول برنامه نسبت به انعقاد قرارداد توسعه و تولید از تمامی میادین مشترک شناخته شده اقدام کند.

افزون بر این، وزارت نفت می‌تواند از محل منابع داخلی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران نسبت به اعطای تسهیلات در قالب وجوه اداره شده برای سرمایه‌گذاری بخش‌های خصوصی و تعاونی در طرح‌های تکمیل پالایشگاه‌های موجود شامل بهینه‌سازی و بنزین‌سازی با تصویب شورای اقتصاد اقدام کند.

مشق نفتی‌ها در برنامه پنجم

از تکلیف قانونی وزارت نفت تا سال ۱۳۹۵ یکی این است که باید در راستای اعمال حق حاکمیت و مالکیت بر منابع نفت و گاز و انجام وظایف قانونی خود ضمن ایجاد مدیریت اکتشاف، توسعه و تولید و با تجهیز پست‌های سازمانی، نسبت به به‌کارگیری نیروهای متخصص لازم از طریق انتقال نیروی انسانی موجود برای انجام وظایف مندرج در این قانون و قوانین مرتبط اقدام کند. دومین مشق نفتی‌ها هم این خواهد بود که برای فعالیت‌های اکتشاف، توسعه، استخراج و تولید نفت و گاز توسط شرکت‌های تابعه وزارت نفت و شرکت‌های صاحب صلاحیت، با اتخاذ ضوابط تولید صیانتی، پروانه بهره‌برداری بدون حق مالکیت نسبت به نفت و گاز تولیدی صادر کند و بر اساس طرح مصوب، بر عملیات اکتشاف، توسعه و تولید این شرکت‌ها از نظر مقدار تولید و صیانت مخزن و معیارهای سلامتی - ایمنی و زیست محیطی نظارت کند. مشق سوم هم این است که وزارت نفت باید سامانه یکپارچه کنترل و اندازه‌گیری میزان تولید، فرآورش، انتقال، پالایش، توزیع و صادرات نفت‌خام و گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی را حداکثر تا پایان سال دوم برنامه ایجاد و راه‌اندازی کند. اما مشق‌های دیگر وزارت نفت عبارتند از:

مشق چهارم، به منظور افزایش و ارتقای توان علمی، فناوری و نوآوری در صنعت نفت معادل یک درصد از اعتبارات طرح‌های توسعه‌های سالانه شرکت‌های تابعه را در طول برنامه، جهت ایجاد ظرفیت (پتانسیل) جذب، توسعه فناوری‌های اولویت‌دار نفت، گاز و پتروشیمی و به‌کارگیری آنها در صنایع مرتبط و ارتقای فناوری‌های موجود و بومی‌سازی آنها و کاهش شدت انرژی اختصاص دهد. مشق پنجم، به منظور افزایش ضریب بازیافت مخازن کشور در طول برنامه به میزان یک درصد در سال

اول برنامه (۱۳۹۰)، باید برنامه جامع صیانتی و ازدیاد برداشت از مخازن هیدروکربوری را با رعایت اولویت‌بندی مخازن به تفکیک نواحی خشکی و مناطق دریایی تهیه شود و برای حسن اجرای آن اقدامات لازم صورت پذیرد.

مشق ششم، وزارت نفت مکلف است به منظور افزایش خدمات سوخت‌رسانی به کشتی‌ها (بانکرینگ) و خدمات جانبی در خلیج فارس و دریای عمان، به میزان سالانه حداقل ۲۰ درصد از طریق بخش غیردولتی، طرح جامع مربوط را تدوین و اجرا کند. البته وزارت نفت مجاز است از بخش غیردولتی حمایت کند.

مشق تکراری برای دولت در عرصه نفت و گاز این است که ۲ درصد از درآمد حاصل از صادرات نفت‌خام و گاز طبیعی را به ترتیب، یک‌سوم به استان‌های نفت‌خیز و گازخیز و دوسوم به شهرستان‌ها و مناطق کمتر توسعه‌یافته، جهت اجرای برنامه‌های عمرانی در قالب بودجه‌های سنواتی اختصاص دهد.

رسالت و مأموریت برقی‌ها

برنامه پنجم توسعه درباره مأموریت‌ها و تکالیف دولت و وزارت نیرو در زمینه تولید، توزیع، مصرف، سرمایه‌گذاری، خصوصی‌سازی و رقابتی کردن بازار برق کشور چه چارچوب‌هایی را تعیین کرده است؟ تکلیف کلی و فراگیر این است که با هدف تنوع در عرضه انرژی کشور، بهینه‌سازی تولید و افزایش راندمان نیروگاه‌ها، کاهش اتلاف و توسعه تولید هم‌زمان برق و حرارت، شرکت توانیر و شرکت‌های وابسته و تابعه وزارت نیرو وظیفه دارند:

یکم، با استفاده از منابع حاصل از فروش نیروگاه‌های موجود یا در دست اجرا و سایر اموال و دارایی‌های شرکت‌های یادشده و با رعایت قانون نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ نسبت به پرداخت پارانہ خرید برق از تولیدکنندگان برق پراکنده با مقیاس کوچک و ظرفیت‌های تولید برق مشترکان از طریق عقد قراردادهای بلندمدت و همچنین تبدیل تا ۱۲ هزار مگاوات نیروگاه گازی به سیکل ترکیبی اقدام کنند. البته در صورت تمایل بخش‌های غیردولتی به تبدیل نیروگاه‌های گازی موجود خود به سیکل ترکیبی، شرکت توانیر و شرکت‌های وابسته و تابعه وزارت نیرو می‌توانند نسبت به پرداخت تسهیلات در قالب وجوه اداره شده به آنها اقدام کنند.

دوم، شرکت توانیر و شرکت‌های وابسته و تابعه وزارت نیرو اجازه دارند نسبت به انعقاد قراردادهای بلندمدت خرید تضمینی برق تولیدی از منابع انرژی‌های نو و انرژی‌های پاک با اولویت خرید از بخش‌های خصوصی و تعاونی اقدام کنند. قیمت خرید برق این نیروگاه‌ها علاوه بر هزینه‌های تبدیل انرژی در بازار رقابتی شبکه سراسری بازار برق، با لحاظ متوسط سالانه ارزش وارداتی یا صادراتی سوخت مصرف‌نشده، بازدهی، عدم انتشار آلاینده‌ها و سایر موارد به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد.

سوم، وزارت نیرو و شرکت توانیر مجازند از توسعه نیروگاه‌های با مقیاس کوچک تولید برق توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی حمایت کنند.

چهارم، وزارت نیرو مجاز است در طول برنامه نسبت به افزایش توان تولیدی برق تا ۲۵ هزار مگاوات از طریق سرمایه‌گذاری بخش‌های عمومی، تعاونی و خصوصی، اعم از داخلی و خارجی و

یا منابع داخلی شرکت‌های تابعه و یا به صورت روش‌های متداول سرمایه‌گذاری از جمله ساخت، بهره‌برداری و تصرف (BOO) و ساخت، بهره‌برداری و انتقال (BOT) اقدام کند. سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی از میزان ۲۵ هزار مگاوات یادشده، حداقل ۱۰ هزار مگاوات است.

پنجم، وزارت نیرو موظف است حسب درخواست نسبت به صدور مجوز صادرات و عبور (ترانزیت) برق از نیروگاه‌های با سوخت غیرپارانه‌ای متعلق به بخش‌های خصوصی و تعاونی اقدام کند.

ششم، وزارت نیرو مکلف است در صورت نیاز با حفظ مسئولیت تأمین برق، به منظور ترغیب سایر مؤسسات داخلی به تولید هر چه بیشتر نیروی برق از نیروگاه‌های خسارخ از مدیریت آن وزارتخانه، براساس دستورالعملی که به تأیید شورای اقتصاد می‌رسد، نسبت به خرید برق این نیروگاه‌ها اقدام کند. هفتم، چنانچه بخش خصوصی با سرمایه خود تلفات انرژی برق را در شبکه انتقال و توزیع کاهش دهد، وزارت نیرو موظف است نسبت به خرید انرژی بازیافت شده با قیمت و شرایط در دوره زمانی که به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد، اقدام و یا مجوز صادرات به همان میزان را صادر کند و آیین‌نامه اجرایی آن باید ظرف سه ماه پس از تصویب این قانون به تصویب وزیر نیرو برسد.

هشتم، قیمت انرژی برای واحدهایی که مصرف سالانه سوخت آنها بیش از ۲۰۰۰ مترمکعب معادل نفت کوره و یا قدرت مورد استفاده آنها بیش از دو مگاوات است، در صورت عدم رعایت معیارها و ضوابط موضوع دستورالعمل‌های مصوب شورای اقتصاد، با ارائه فرصت مناسب افزایش می‌یابد.

مصرف‌کنندگان انرژی تشویق می‌شوند

برنامه پنجم تصریح دارد به منظور اعمال صرفه‌جویی، تشویق و حمایت از مصرف‌کنندگان در راستای منطقی کردن و اصلاح الگوی مصرف انرژی و برق، حفظ ذخایر انرژی کشور و حفاظت از محیط زیست به وزارتخانه‌های نیرو، نفت و صنایع و معادن اجازه داده شود بر اساس دستورالعملی که حداکثر تا پایان سال اول برنامه به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد، نسبت به اعمال مشوق‌های مالی

جهت رعایت الگوی مصرف و بهینه‌سازی مصرف انرژی، تولید محصولات کم‌مصرف و با استاندارد بالا اقدام کنند. همچنین منابع مالی مورد نیاز از محل وجوه حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن پارانه‌ها، منابع داخلی شرکت‌های تابعه وزارتخانه‌های نفت، نیرو و صنایع و معادن و یا فروش نیروگاه‌ها و سایر دارایی‌ها از جمله اموال منقول و غیرمنقول، سهام و سهم‌الشرکه وزارت نیرو و سایر شرکت‌های تابعه و وابسته و بنگاه‌ها در قالب بودجه سنواتی تأمین می‌شود. افزون بر این، مقررات تمام محصولات و تجهیزات انرژی وارداتی مشمول رعایت استاندارد اجباری مصوب است. وزارت بازرگانی و گمرک مسئول نظارت بر این الزام قانونی هستند.

بر اساس این قانون، دستگاه‌های اجرایی اجازه دارند برای صرفه‌جویی در مصرف انرژی با حفظ و عدم کاهش میزان بهره‌مندی قبلی، نسبت به انعقاد قرارداد با بخش‌های خصوصی و تعاونی اقدام کنند. مبلغ قرارداد فقط از محل صرفه‌جویی ناشی از کاهش مصرف قابل تأمین و پرداخت است. سرانجام اینکه وزارت نیرو مجاز است برای مدیریت بار شبکه برق کشور در طول برنامه، مشترکان کشور را به کنتور هوشمند مجهز کند.

حمایت از انرژی سبز

سیاست‌ها و برنامه‌های نظام در بخش نفت و گاز و برق، توسعه انرژی‌های پاک، تجدیدپذیر و سبز در ۵ سال آینده دست‌کم در قانون برنامه پنجم توسعه پررنگ دیده شده است به گونه‌ای که قرار است طرح جامع صیانت از نیروگاه‌های هسته‌ای توسط سازمان انرژی اتمی با همکاری وزارت کشور، وزارت امور خارجه، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط حداکثر تا پایان سال اول برنامه تهیه شود و به تصویب هیئت وزیران برسد.

دولت هم به منظور استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای برای تولید برق، باید تا ۵ سال آینده ۷ گام بردارد که عبارت است از:

۱. تدوین برنامه بیست ساله تولید برق از انرژی هسته‌ای.
۲. مکان‌یابی برای احداث نیروگاه‌های هسته‌ای و

توسعه چرخه سوخت هسته‌ای.

۳. استفاده از روش‌های مختلف سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی برای احداث نیروگاه‌های هسته‌ای.

۴. همکاری و بهره‌گیری از صاحبان دانش فنی سازنده نیروگاه هسته‌ای جهت ساخت نیروگاه در کشور.

۵. برنامه‌ریزی برای تأمین سوخت مورد نیاز نیروگاه‌های هسته‌ای در داخل کشور.

۶. برنامه‌ریزی جهت احداث رآکتورهای هسته‌ای تحقیقاتی در کشور در راستای اهداف صلح‌آمیز هسته‌ای و به منظور تأمین و تهیه رادیوآرورها، فعالیت‌های تحقیقاتی و کشاورزی هسته‌ای.

۷. تهیه برنامه جامع اکتشاف اورانیوم و تأمین مواد اولیه سوخت هسته‌ای در داخل کشور.

بر اساس برنامه پنجم، هرگونه احداث ساختمان جدید، تملک، جابه‌جایی، صدور سند و تغییر کاربری اراضی در محدوده ایمنی نیروگاه‌ها و تأسیسات هسته‌ای به عنوان سکونت‌گاه دائم ممنوع است و حقوق صاحبان حق در اراضی و املاک واقع در محدوده یادشده براساس قانون «نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی دولت» تأمین می‌شود. تملک و تصرف املاک یادشده پس از پرداخت نقدی بهای آن به مالکان به قیمت کارشناسی امکان‌پذیر است.

نهایت اینکه تمامی سازمان‌ها و شرکت‌های مشمول قانون برنامه که به منظور کاهش انتشار گازهای آلاینده در چارچوب سازوکارهای بین‌المللی موجود، مانند سازوکار توسعه پاک (CDM)، موفق به اخذ گواهی کاهش انتشار می‌شوند، مجاز به واگذاری یا فروش آن طی سال‌های برنامه هستند. همچنین به منظور ایجاد زیرساخت‌های تولید تجهیزات نیروگاه‌های بادی و خورشیدی و توسعه کاربرد انرژی‌های پاک و افزایش سهم تولید این نوع انرژی‌ها در سبد تولید انرژی کشور، دولت مجاز است با حمایت از بخش‌های خصوصی و تعاونی از طریق وجوه اداره‌شده و یارانه سود تسهیلات، زمینه تولید تا ۵۰۰۰ هزار مگاوات انرژی بادی و خورشیدی در طول برنامه متناسب با تحقق تولید را فراهم سازد.

دل از نفت بریدن سخت است

بودجه دولت از محل استقراض از بانک مرکزی و سیستم بانکی ممنوع است.

گام ششم: به منظور حمایت مالی از بخش‌های غیردولتی و توسعه فعالیت این بخش‌ها، به دستگاه‌های اجرایی و یا شرکت‌های دولتی اجازه داده می‌شود در چارچوب قوانین بودجه سنواتی، اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و یا منابع سرمایه‌گذاری داخلی خود را در قالب وجوه اداره‌شده یا یارانه سود تسهیلات، بر اساس قراردادهای منعقد در اختیار بانک‌های عامل قرار دهند تا در چارچوب مقررات قانونی مربوطه در اختیار متقاضیان واجد شرایط بخش‌های غیردولتی قرار گیرد.

گام سوم: دولت مکلف است با اجرای کامل قانون مالیات بر ارزش افزوده، نرخ این مالیات را از سال اول برنامه سالانه یک واحد درصد اضافه کند، به گونه‌ای که در پایان برنامه نرخ آن به ۸ درصد برسد و سهم شهرداری‌ها و دهیاری‌ها از نرخ مزبور ۳ درصد (به عنوان عوارض) و سهم دولت ۵ درصد شود.

گام چهارم: نسبت درآمدهای عمومی، به استثنای درآمدهای نفت و گاز، به اعتبارات هزینه‌ای به طور متوسط سالانه ۱۰ درصد افزایش یابد.

گام پنجم: اعتبارات هزینه‌ای دولت سالانه حداکثر ۲ درصد کمتر از نرخ تورم افزایش یابد. تأمین کسری

گام نخست: به منظور قطع کامل وابستگی اعتبارات هزینه‌ای به عواید نفت و گاز از طریق افزایش سهم درآمدهای عمومی در تأمین اعتبارات هزینه‌ای دولت، به نحوی اقدام شود که در پایان برنامه نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی، مشروط به عدم افزایش نرخ مالیات‌های مستقیم و با گسترش پایه‌های مالیاتی، حداقل به ۱۰ درصد برسد.

گام دوم: برقراری هر گونه تخفیف، ترجیح و یا معافیت مالیاتی و حقوق ورودی علاوه بر آنچه در قوانین مربوطه تصویب شده است، برای اشخاص حقیقی و حقوقی در سال‌های اجرای برنامه ممنوع است.